

IMPORTANȚA SPAȚIULUI MARITIM ÎN CONFLICTELE RUSO-BIZANTINE (SEC. IX-XI)

Mihai Dragnea¹

terra_mater_2007@yahoo.com

Keywords: *Kievan Rus, Byzantine Empire, Varangians, Greek fire.*

Abstract: *This article presents a study about the military campaigns between Kievan Rus and Byzantine Empire. The majority of all conflicts were on the sea. With the help of the Byzantine innovation called the Greek fire, the Byzantine armies smashed almost everytime the Russian attacks on the sea. The historic sources for the study are from both sides: for the Russian side we have The Primary Chronicle, also known as Nestor's Chronicle (Old Church Slavonic: Повѣсть времяньныхъ лѣтъ; Belarusian: Аповесць мінулых часоў; Russian: Повесть временных лет; Ukrainian: Півість врем'яних літ, often translated into English as Tale of Bygone Years), Ruthenian Primary Chronicle or Russian Primary Chronicle, which is a history of Kievan Rus' from about 850 to 1110, originally compiled in Kiev about 1113 by a monk called Nestor. The book contains two manuscripts: Laurentian codex and Hypatian codex. For Byzantines we have chronicles written by John the Deacon (Iohannes Diaconus), Leo Grammaticus or Symeon Logothetes.*

Relațiile dintre Rusia Kieveană și Imperiul Bizantin nu au fost întotdeauna prietenoase. În 833, împăratul Theophilus² a transformat regiunea Chersonului din Crimea, într-o *thema*. Scopul era acela de a menține controlul cuceririlor Rusei Kieveane de la Marea Neagră, precum și protejarea orașului Cherson (un port important de transbordare a cerealelor pentru capitala bizantină). Un alt scop mai era și acela de a menține o relație pașnică între bizantini și Rusia Kieveană, cel mai probabil un acord comercial. Trimișii varegi au apărut în Constantinopol între anii 838-839. Oricare ar fi motivul misiunii lor, ei nu s-au putut reîntoarce acasă pe drumul pe care au venit³ urmând să se întoarcă prin Imperiul Carolingian.

Primele informații despre contactele militare dintre rușii kieveni⁴ și Imperiul Bizantin le găsim în *Viața Sfântului George de Amastris*⁵, ce reprezintă o lucrare hagiografică din secolul al IX-lea. Acolo, rușii kieveni sunt descriși de o ferocitate inedită, încercând să ocupe Constantinopolul. Această primă expediție

¹ Mihai Dragnea, masterand „Studii Medievale”, Universitatea din București.

² Împărat al Imperiului Bizantin (829-842). A fost ultimul împărat al Bizanțului care a susținut Iconoclasmul.

³ Prin Marea Neagră, s-ar părea, și prin stepa în care nu exista activitate nomadă militară.

⁴ Prin rușii kieveni se înțelege varegii scandinavi.

⁵ Episcop de Amasra care a trăit în Imperiul Bizantin la Paphlagonia în cel de-al IX-lea secol.

a rușilor asupra Imperiului Bizantin avea loc cu jumătate de secol înainte de fondarea oficială a Rusiei Kievene de către dinastia varegă a lui Rurik din anul 882. Atunci, varegii au eliberat triburile slave de sub dominația chazară și au mutat noua capitală a Rusiei Kievene la Kiev, după ce Novgorodul ocupase acest loc în Khaganatul Rus. Despre expediția militară a rușilor în Paphlagonia aflăm că aceștia au trimis o flotă numeroasă în Propontis (Marea Marmara), încercând să ocupe întâi Constantinopolul. Această expediție avea loc cu puțin timp după moartea Sfântului George de Amastris (806). În *Viața Sfântului George de Amastris* aflăm că după ce rușii au ajuns în Amasra (oraș în regiunea Paphlagonia), au provocat distrugerii și pagube însemnate. Se spune că însuși Sfântul George, care era episcop de Amasra, a ajutat populația locală să supraviețuiască raidului. În lucrarea de secol XV în slavona veche, numită *Viața Sfântului Ștefan de Sugdaea*, aflăm că un anume Bravlin al rușilor a condus expediția. Despre acesta se spune că ar fi devastat Crimeea în 790 și că ar fi paralizat când a intrat în biserica Sfântului Ștefan din Sugdaea⁶. Istoricul rus Vasili Grigorievici Vasilievski, care a publicat în 1893 pentru prima oară traducerea textului din *Viața Sfântului George de Amastris* este de părere că acest text a fost scris de către diaconul Ignatius (775-848) și că expediția rușilor împotriva bizantinilor ar fi avut loc într-o perioadă cuprinsă între anii 825-830.

În 860, după un atac rus asupra Bizanțului, Constantinopolul a primit un ambasador al rușilor care cerea botezarea cneazului și a supușilor săi. Tot în același an, la data de 18 iunie 860, la apusul Soarelui, varegii au atacat Constantinopolul navigând prin strâmtoarea Bosfor cu o flotă ce consta într-un număr de 200 de nave⁷. Efectivul trupelor invadatoare este estimat la 5.000 de oameni. În momentul atacului, împăratul era cu armata sa la frontiera de est a Imperiului iar marina a fost de asemenea ocupată cu lupta împotriva arabilor și normanzilor în Mările Egee și Mediterană. În mod normal, armata imperială, a cărei garnizoană se afla lângă Constantinopol, lupta pe frontul răsăritean cu arabii. Numai zidurile solide ale capitalei bizantine au ținut invadatorii ruși în afara orașului. Potrivit lui Fotie, Patriarhul Constantinopolului, responsabil de orașul asediat în absența împăratului, atacatorii ruși au jefuit suburbiile fără milă, înainte de retragerea lor bruscă, provocând pagube uriașe. Despre Patriarhul Fotie se spune că ar fi implorat-o pe Maica Domnului pentru a salva orașul⁸. Despre acest atac aflăm că a produs multe victime, incluzând chiar și femei și copii. Surse de mai târziu au atribuit retragerea varegilor ca fiind un miracol înfăptuit de Fecioara Maria pentru a salva creștinii de păgânii ruși. După ce au distrus o bună parte din Constantinopol, rușii au navigat pe Marea Marmara, oprindu-se pe Insulele Prințesei⁹, unde, în acel timp, se afla în exil Patriarhul Ignatius al Constantinopolului. Acolo, rușii au distrus satele și mănăstirile, ucigând o bună parte din populație, inclusive 22 de servitori ai

⁶ Actualul oraș Sudak, situat în vestul Peninsulei Crimeea.

⁷ Obolensky 1971a, p. II, 494.

⁸ *Cronica lui Nestor*, p. 45.

⁹ Actualele insule din arhipelagul Adalar.

Patriarhului, care au fost măcelăriți cu topoarele. Atacul rușilor trebuie să fi fost foarte puternic din moment ce l-a forțat pe împărat să părăsească frontiera de est. Însuși Patriarhul Fotie spunea că *atacul a fost ca un fulger din cer*. Această invazie a durat până la data de 4 august. Conform *Cronicii lui Nestor*, atacul rușilor ar fi fost condus de celebrii dinaști varegi ai Kievului, Askold și Dir¹⁰. Nu se știe din ce parte au lovit armatele rușilor. Este posibil să fi pornit din partea de nord, unde se aflau alte stabilimente varege. Este de asemenea posibil ca atacul să fi fost lansat de o colonie de comerț varegă, din apropierea gurilor de vărsare a fluviului Don, punctul cel mai probabil de origine pentru o flotilă de 200 de nave. Rusia Kieveană nu exista încă. Răspunsul bizantin la această nouă amenințare a fost dublu. În primul rând, bizantinii au confirmat alianța lor cu hazarii¹¹, care au dominat stepa rusă prin care rușii au trebuit să meargă în drumul lor spre Constantinopol. În al doilea rând, Patriarhul Fotie a trimis misionari pentru a converti rușii la creștinismul bizantin, o convertire care se presupunea că i-ar face mult mai prietenoși cu Imperiul. În 867, același Patriarh Fotie a anunțat clericii bizantini că rușii care au atacat Constantinopolul au acceptat un episcop, nu cu mult timp în urmă. Șapte ani mai târziu, auzim de un Arhiepiscop al Rușilor, deși nu știm unde a fost localizat scaunul episcopal. Primul stat recunoscut al rușilor kieveni a fost format pentru a proteja comerțul rușilor cu Bizanțul. Comercianții varegi au unificat și fortificat căile navigabile pe Niprul superior și mijlociu în secolul al IX-lea, înlocuind turcii hazari care garantau siguranța drumurilor de comerț peste stepă. Bunurile de preț ale terenurilor forestiere din nord (blănuri, sclavi, miere) au fost aduse în cetatea de la Kiev pe râul Nipru mijlociu și apoi transportate pe apă în fiecare primăvară în josul râului, și cu barca de-a lungul coastei Mării Negre la Constantinopol, capitala Imperiului Bizantin. Acolo, acestea au fost tranzacționate pentru articole de lux mediteraneene (vin, bijuterii, materiale fine), care au fost aduse înapoi la ruși, în Scandinavia, și uneori spre Est. Constantin al VII-lea Porfirogenetul, împăratul bizantin din secolul al X-lea, descrie expedițiile de comerț ale rușilor timpurii, în detaliu, în lucrarea sa *De administrando Imperio*.

Un nou atac al rușilor kieveni a survenit în anul 907, când aceștia au ajuns până în suburbiile Constantinopolului¹². Descrierea din cronicile rusești a campaniei este înțesată cu detalii legendare (bărci cu vele și terenuri cu roți, încercări de otrăviri descoperite etc.) dar izvoarele bizantine nu fac nicio referire la acest atac. Atacul însă se produsese. Textul tratatului cu bizantinii, semnat în 911 (anterior fiind acordul ruso-bizantin din 907), conservat în traducerea slavă din *Cronica lui Nestor*, are toate semnele distinctive ale unui document diplomatic autentic bizantin, semnat sub presiunea militară a armatei rușilor conduși de Oleg. Tratatul prevede drepturile comercianților din Rusia Kieveană

¹⁰ *Cronica lui Nestor*, p. 44.

¹¹ Khaganatul Hazar a fost un imperiu euro-asiatic care a existat în perioada 448-1048. Capitala acestui stat se afla la Balanjar, în regiunea Caucazului de Nord din Federația Rusă.

¹² Obolensky 1971a, p. II, 505.

de a face negoț în Constantinopol fără a plăti taxe și dreptul de a se bucura de avantajele unui sediu comercial în cartierul Sfântului Mamas de pe Bosfor, în apropierea Constantinopolului. Tratatul prevede, de asemenea, și detalii cu privire la modul de a soluționa disputele dintre Rusia Kieveană și Bizanț. Acest tratat mai garantează și drepturile rușilor care doresc să lupte contra cost în armata bizantină. O sursă istorică din Bizanț înregistrează un număr de 700 de ruși care luptă în marina bizantină la anul 911.

Un alt conflict dintre ruși și bizantini a avut loc în 941. Motivul acestui conflict se pare că ar fi reprezentat de ostilitatea hazarilor împotriva bizantinilor, după ce împăratul bizantin Romanos I Lekapanos¹³ a persecutat evreii din Bizanț. Rușii și aliații lor pecenegi au debarcat în luna mai 941 pe coasta nordică a Anatoliei, în Bitinia. La acel timp, flota bizantină era prinsă într-un conflict militar cu arabii în Mediterană, în timp ce armata imperială se afla poziționată la frontierele răsăritene ale Imperiului. Împăratul bizantin dispunea de o flotă formată din numai 15 vase de luptă ce puteau folosi focul grecesc. Rușii s-au apropiat de teritoriul imperial pe mare, au atacat și au jefuit de-a lungul coastei Mării Negre și a Asiei Mici și au avansat până la malul asiatic al Bosforului, jefuind Chrysopolis, așezare situată lângă Constantinopol. Generalii bizantini Ioan Kourkouas și Bardas Phokas, întorși de la frontiera de est a Imperiului, au condus un atac de succes asupra rușilor în afara Constantinopolului. În timp ce rușii se pregăteau să se retragă în apele din partea nordică a Mării Negre, marina bizantină condusă de Theophanes a atacat navele lor în Bosfor, folosind focul grecesc¹⁴, o formă medievală de incendiere, asemănătoare napalmului. O parte din soldații Rusiei Kieveane au scăpat iar cei care nu au ars au fost uciși de către armata bizantină. Despre acest eveniment, Liudprand ne spune următoarele: „*Rușii, văzând flăcările, au sărit peste bord, preferând apa în locul focului. Unii s-au scufundat, fiind trași mai rapid spre fund datorită greutateii platoșelor și coifurilor; alții au prins focul.*” Acest eveniment este semnalat și în *Cronica lui Nestor*¹⁵. Pe lângă acest episod tragic din tabăra rușilor, s-au raportat și o serie de atrocități comise de către aceștia, cum ar fi crucificarea prizonierilor bizantini. Din sursele bizantine, mai aflăm că rușii au pierdut întreaga flotă, urmând a se întoarce la baza lor din Crimeea în câteva bărci. Prizonierii ruși au fost duși la Constantinopol și decapitați. Din sursele hazare, aflăm că însuși cneazul Igor a reușit să scape din mâinile bizantinilor prin Marea Caspică, urmând a fi ucis în războiul cu arabii. Evident, aceste informații nu sunt reale. Cu toate acestea, atracția rușilor față de Constantinopol și de comerțul de acolo a continuat să se manifeste printre negustorii ruși.

În 944, cneazul Igor a profitat de mutarea strategică a capitalei Rusiei Kieveane de la Novgorod la Kiev și a strâns o armată puternică pentru a ataca

¹³ Împărat bizantin (920-944). Datorită persecuției împotriva evreilor a intrat în conflict cu Iosif ben Aaron, regele hazarilor care, la rândul său, i-a persecutat pe creștini.

¹⁴ Obolensky 1971a, p. II, 510.

¹⁵ *Cronica lui Nestor*, p. 58.

Constantinopolul. De data aceasta, bizantinii au oferit cadouri rușilor reînnoind termenii tratatului din 911 (negociat de către Oleg), urmând a sugera încă o dată că motivul suprem pentru campaniile rușilor a fost reprezentat de drepturile comerciale cerute de aceștia¹⁶. Aparent, la cererea drujinei¹⁷, Igor acceptă propunerile bizantine de pace, urmând a se întoarce de la Dunăre, părăsind astfel teritoriul bizantin. Datorită acestui nou tratat cu Bizanțul, oarecum mai puțin favorabil, odată cu comerțul mult dorit cu Bizanțul au venit și influențe culturale, mai ales începuturile creștinismului în Rusia Kieveană¹⁸. Despre efectivele militare ale rușilor aflăm din *Cronica lui Nestor* și sursele grecești. Acolo, ni se spune că numărul navelor militare kievene era de 10.000. Liudprand din Cremona (922-972)¹⁹ nota că numărul real al navelor militare rusești nu depășea cifra de 1.000. Scrierile acestuia se bazează pe mărturiile tatălui său vitreg care a fost prezent la acel atac. Despre efectivele militare navale ale bizantinilor aflăm că acestea nu depășeau 15 vase de luptă iar numărul soldaților era estimat undeva la 40.000²⁰.

Următorul conflict dintre Rusia Kieveană și Imperiul Bizantin a început în 967/968 și s-a sfârșit în 971. Sviatoslav²¹, noul cneaz al Rusiei Kievene, a creat o forță militară pe care a folosit-o pentru a cuceri mai multe triburi vecine, inclusiv pe hazari, de la care au capturat orașul lor, Sarkel. Dovedindu-și priceperea militară, Sviatoslav a fost pus de împăratul Nicephorus Phocas să atace Bulgaria contra unei taxe foarte mari. Astfel, în august 968, Sviatoslav a pornit spre Dunăre, urmând să-i cucerească rapid pe bulgari în bătălia de la Silistra, ocupând aproape întreaga regiune Dobrogea. Bizantinii, însă, nu-și vor respecta promisiunea de a oferi tribut rușilor și vor strânge armată pentru a-i cuceri. Sviatoslav a fost chemat înapoi la Kiev, din cauza asediului periculos al pecenegilor asupra capitalei, de care bizantinii se temeau. Pecenegii au devenit putere dominantă în stepele din sudul Rusiei Kievene, în detrimentul hazarilor. După ce și-a revenit din asediul peceneg al orașului, Sviatoslav a anunțat că nu dorește să rămână în Kiev, ci ar prefera mai degrabă să se stabilească în orașul bulgar Pereslaveț²² de pe Dunăre, pe care el l-a descris ca fiind acum centrul imperiului său. Într-adevăr, după îngroparea mamei sale Olga, Sviatoslav s-a

¹⁶ Este vorba de un nou tratat semnat între Igor și Constantin al VII-lea Porfirogenetul în anul 944.

¹⁷ În Rusia Kieveană, puterea supremă a cneazului se baza pe drujină, care era împărțită în drujina mare, formată din boieri, și drujina mică, formată din garda personală a cneazului (varegi).

¹⁸ Obolensky 1971a, p. II, 511.

¹⁹ Istoric din Lombardia, Episcop de Cremona.

²⁰ *Cronica lui Nestor*, p. 58.

²¹ Fiul al cneazului Igor și al prințesei Olga, va domni în perioada 945-972. Fiind născut în 942 când tatăl său, cneazul Igor, a fost ucis în luptă, rolul de conducere va fi exercitat de către mama lui Sviatoslav, Olga, până în 963, când Sviatoslav ajunge la maturitate.

²² *Pereslaveț* în bulgară; *Pereyaslaveț* în slavona veche, a fost un oraș din Țaratul Bulgar, menționat în *Cronica lui Nestor*. Numele său derivă de la Preslav (capitala statului bulgar) și înseamnă Preslavul Mic.

reîntors la cuceririle balcanice, l-a prins și l-a detronat pe țarul bulgar Boris al II-lea²³. Aparent, Sviatoslav pretindea la acel moment toate cuceririle bizantine. În această campanie militară condusă de Sviatoslav, rușii sunt descriși de Ioannes Scylitzes²⁴ într-un mod pozitiv. Ei mășăluiesc veseli spre câmpul de bătălie, cântând și dansând. În *Cronica lui Nestor*, aflăm că efectivul trupelor lui Sviatoslav era de 10.000, în vreme ce trupele bizantine erau în număr de 100.000²⁵. Tot în *Cronica lui Nestor*, aflăm că, după o scurtă incursiune a rușilor în teritoriul bizantin, au reușit sa-i învingă pe cei din urmă într-o scurtă bătălie, urmând a se apropia de Constantinopol. Bizantinii, speriați, îi propun lui Sviatoslav un tribut pentru a nu ataca Constantinopolul. Sviatoslav acceptă, urmând a se întoarce la Pereslaveț. Acest gest consta într-un tratat încheiat între ruși și bizantini în iulie 971, ce obliga Rusia Kieveană să nu mai atace niciodată Bizanțul, Bulgaria sau orașul Cherson din Crimeea și să lupte împotriva inamicilor Imperiului Bizantin²⁶.

Despre armata ce organiza incursiunea în teritoriu bizantin aflăm din sursele bizantine că era compusă din ruși, pecenegi, maghiari și bulgari. Conform scrierilor lui Leon Diaconul, această armată invadatoare ar fi distrus orașul Philippopolis²⁷ din Balcani, trăgând în țepă 20.000 de localnici. Despre efectivele militare ale bizantinilor aflăm că ajungeau la aproximativ 12.000 de oameni și că erau conduse de un anume Skleros. Ciocnirea dintre cele două armate ar fi avut loc în Tracia, la Arcadiopolis²⁸, în primăvara anului 970. Bizantinii vor folosi o stratagemă pentru a-i îndepărta pe pecenegi din nucleul principal al armatei invadatoare, lucru ce s-a și întâmplat, urmând ca trupele conduse de Sviatoslav să se retragă la nord de Balcani. Acest lucru a ajutat Bizanțul să se reorganizeze pentru o nouă contraofensivă. Împăratul bizantin Ioan Tzimiskes va aduce contingentul militar din Asia în Tracia, lansând o ofensivă majoră asupra rușilor. Bizantinii vor trimite și o flotă maritimă cu personal militar, dorind să le taie rușilor orice cale de retragere la Dunăre. Tzimiskes va alege perioada Paștelui din 971 pentru a lansa această ofensivă, surprinzându-i pe ruși. Înaintarea cu ușurință a bizantinilor către partea de nord a Balcanilor a fost posibilă datorită faptului că rușii nu au lăsat garnizoane militare care să pazească trecătorile din Munții Balcani, fiind ocupați cu dese războaie ale bulgarilor. Tot atunci, Sviatoslav ar fi executat 300 de nobili bulgari, din cauza nesupunerii acestora față de el. Ofensiva bizantină ce număra 30.000-40.000 de oameni a ajuns rapid la Preslav, capitala bulgarilor, unde se retrăsese Sviatoslav²⁹, urmând a cuceri orașul și a lua mulți prizonieri, printre care și țarul bulgar Boris al II-lea și suita sa. Datorită acestui context

²³ Țarul Bulgariei din 969 până în 977. Din 971 se află în captivitate la bizantini.

²⁴ Istoric bizantin care a trăit în secolul al XI-lea.

²⁵ *Cronica lui Nestor*, p. 75.

²⁶ Obolensky 1971a, p. II, 514-515.

²⁷ Plovdivul de azi din Bulgaria.

²⁸ Lüleburgaz din Tracia turcească de azi.

²⁹ Obolensky 1971a, p. II, 514.

nefavorabil, Sviatoslav se va retrage pe Dunăre, la Durostorum. Asediul bizantinilor asupra orașului a durat trei luni, urmând ca bizantinii să obțină o strălucită victorie asupra rușilor. Cronicarii Imperiului Bizantin spuneau că, din 60.000 de oameni ce se aflau sub conducerea lui Sviatoslav, au rămas doar 22.000. Atunci, s-a semnat un tratat de pace între cele două părți. Despre acest tratat înregistrat către bizantini, aflăm următoarele³⁰:

„*Copia tratatului de prietenie care s-a încheiat între Sviatoslav, mare principe al Rusiei și Svenald, scris de Theophilos Syncellos*³¹ către Ioan, numit Tzimiskes, împăratul Grecilor la Durostorum, în luna lui Iulie, la a 14-a Indicațiune, în anul 6478”³².

În *Cronica lui Nestor*, aflăm că după acest episod Sviatoslav se va întoarce în Rusia Kieveană, urmând să fie prins într-o ambuscadă pe Nipru de către pecenegii conduși de Kuria și ucis. Aceștia i-au tăiat capul cneazului rus urmând a bea din țeasta sa³³.

Un alt conflict între Rusia Kieveană și Bizanț s-a produs pe fondul unei probleme interne a Imperiului Bizantin. În 987, generalii Bardas Sclerus și Bardas Phocas s-au revoltat împotriva împăratului Vasile al II-lea³⁴. Aceștia au mărșăluit spre Constantinopol, urmând ca Bardas Phocas să se proclame împărat. Dorind să rezolve această situație, Vasile al II-lea ceru ajutor cneazului Rusiei Kievenne, Vladimir, cu toate că erau considerați dușmani în acel timp. Vladimir a acceptat să-l sprijine pe împăratul bizantin în schimbul unei legături matrimoniale între cele două state și acceptarea creștinismului de către Vladimir. Astfel, acesta se căsători cu prințesa bizantină Ana, fiica împăratului Romanos al II-lea, sora a lui Vasile al II-lea. Când detaliile nunții dintre cei doi erau stabilite, Vladimir trimise deja un grup expediționar format din 6.000 de soldați ca să înăbușe revolta generalilor bizantini. În *Cronica lui Nestor*, aflăm o cu totul altă poveste. Mai exact, în anul 6496³⁵, Vladimir atacă Chersonul, situat în Peninsula Crimea, urmând a-l cuceri³⁶. Acest semn reprezenta o garanție pe care Vladimir o cerea lui Vasile al II-lea pentru a-l ajuta pe acesta cu sprijin militar împotriva generalilor rebeli. Tot în cronică, aflăm că Vasile al II-lea acceptă acest lucru, urmând să-i ofere lui Vladimir mâna surorii sale, prințesa Ana. După ce luă sfârșit toată această aventură, Vladimir se va boteza la Cherson sau Kiev, urmând a primi numele de botez al cumnatului său imperial, Vasile. Apoi, conform legii creștine, Vladimir putu să se cunune religios cu prințesa Ana, stabilind o politică de unitate puternică între Rusia Kieveană și Imperiul Bizantin, care va dura până în 1024, când sursele

³⁰ *Cronica lui Nestor*, p. 76.

³¹ Secretar particular al împăratului bizantin.

³² Anul 971.

³³ *Cronica lui Nestor*, p. 77.

³⁴ Vasile al II-lea, împărat bizantin (976-1025), cunoscut și sub numele de „Vasile cel Tânăr” sau „Vasile Porfirogenetul”.

³⁵ Anul 988.

³⁶ *Cronica lui Nestor*, p. 98.

medievale bizantine menționează un conflict între ruși și Imperiu. Istoricul bizantin Ioannes Scylitzes ne informează că un contingent militar condus de un anume Hrisohir³⁷, ce era format din 800 de soldați și 20 de nave, a ajuns în Bosfor, urmând să învingă o unitate militară de coastă a Imperiului Bizantin, în timpul lui Vasile al II-lea. Apoi, rușii au navigat spre Marea Egee, ajungând în insula Lemnos³⁸ unde au fost decimați de o flotă considerabilă a bizantinilor. Foarte interesant este faptul că acest scurt conflict nu este menționat în nicio sursă a rușilor.

Ultimul conflict militar între Rusia Kieveană și Imperiul Bizantin a avut loc în 1043. Atunci, cneazul Iaroslav³⁹ al Rusiei Kieve, a lansat un atac pe mare, condus de fiul său Vladimir al Novgorodului⁴⁰ și generalul Vyșata (Вышата)⁴¹. Istoricul bizantin Mihail Psellos, care a fost martor al evenimentului militar, ne relatează că rușii au fost învinși de o flotă bizantină superioară, folosind focul grecesc, aproape de țărmul Anatoliei. În *Cronica lui Nestor*, aflăm că Vladimir și Vyșata au pornit spre Constantinopol prin vestul Mării Negre. Din cauza unei furtuni, s-au scufundat navele ce se aflau sub comanda lui Vyșata, reușind să scape doar soldații acestuia, în număr de 6.000. În acel timp, împăratul Constantin al IX-lea⁴² trimise 14 nave bizantine pentru a-i ataca pe ruși. Atunci, navele de sub comanda lui Vladimir au reușit să distrugă toată flota bizantină, urmând a se întoarce în Rusia. Trupele generalului Vyșata ce au rămas pe uscat au fost capturate de către bizantini și duse la Constantinopol. Mai târziu, peste trei ani, generalul Vyșata a fost trimis la Kiev de către bizantini, pentru a semna un tratat de pace⁴³. Acest tratat de pace prevedea ca fiul lui Iaroslav, Vsevolod I al Kievului⁴⁴, să ia de soție pe prințesa Anastasia, fiica lui Constantin al IX-lea. Din căsătoria celor doi rezultă un copil, Vladimir al II-lea Monomah, viitorul Mare Cneaz al Rusiei Kieve (1113-1125).

Din alte cronicile europene, aflăm că acest conflict nu s-a încheiat încă. Istoricul polonez Maciej Strykowski⁴⁵ ne spune că rușii ar fi capturat orașul Cherson în 1044. Tradițiile Novgorodiene marchează înălțarea catedralei Sfânta Sofia din Novgorod la 1045, în cinstea victoriei asupra bizantinilor din Crimeea.

³⁷ Despre acest Hrisohir, istoricul bizantin ne spune că ar fi fost o rudă a cneazului Vladimir.

³⁸ Insulă grecească situată în partea de nord a Mării Egee.

³⁹ Mare Cneaz al Kievului și al Novgorodului (1019-1054), care a unit cele două principate pentru scurt timp. Este numit și Iaroslav cel Înțelept.

⁴⁰ Mare Cneaz al Novgorodului (1036-1052). A fost fiul lui Iaroslav și al prințesei Ingegerd, fiica regelui Suediei, Olof Skötkonung (995-1022).

⁴¹ Voievod și general de Novgorod. După înfrângerea rușilor în 1043, generalul a fost luat prizonier de către bizantini.

⁴² Constantin al IX-lea Monomahos, împărat bizantin (1042-1055).

⁴³ *Cronica lui Nestor*, p. 127.

⁴⁴ Mare Cneaz al Kievului (1078-1093).

⁴⁵ Istoric polonez care a trăit în Republica celor două națiuni (1547-1593). Va deveni cunoscut în Europa prin lucrarea sa intitulată *Istoria Poloniei, Lituaniei, Samogitiei și întregii Rutenii* din anul 1582.

Într-o vizită la Kiev în anul 1048, episcopul de Châlons, Roger al II-lea, ne relatează că ar fi văzut acolo moaștele Sfântului Clement din Roma⁴⁶, ce au fost aduse acolo de către Iaroslav odată cu asediul din Crimea. Sursele slavone ne relatează însă că moaștele ar fi fost aduse la Kiev de către tatăl lui Iaroslav, Vladimir cel Mare, odată cu botezul acestuia.

În concluzie, putem observa că relațiile între cele două state nu au fost deloc prietenoase. Desele conflicte care au existat între Rusia Kieveană și Imperiul Bizantin fie s-au soluționat pe cale politică, rezultând tratate de prietenie, unde fiecare parte își urmărea propriul interes, fie s-au terminat cu conflicte sângeroase pe viață și pe moarte. Superioritatea militară a bizantinilor și-a spus cuvântul. Datorită focului grecesc, bizantinii s-au putut impune în fața rușilor, evitând ocuparea Constantinopolului de către aceștia. Imperiul Bizantin deținea o legitimitate internațională moștenită de la Imperiul Roman iar rușii, după creștinare, râvneau la acest statut. Dorința în cauză o putem regăsi și la germanici, prin Sfântul Imperiu Roman, devenit mai târziu Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană. Această dorință a rușilor de a râvni la tradiția romană s-a păstrat până în ziua de astăzi, Moscova considerându-se a Treia Romă.

Bibliografie

Izvoare

Cronica lui Nestor	<i>Nestor (Cronica lui Nestor)</i> , traducere și comentarii de G. Popa-Lisseanu, București, 1935.
Iohannes Diaconus	Iohannes Diaconus, <i>Chronicon</i> , Rome: Monticolo, Cronache veneziane antichissime, 1890.
Leo Grammaticus	Leo Grammaticus, <i>Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae</i> , Bonn, 1842.
Symeon Logothetes	Symeon Logothetes, <i>Chronicon</i> , Bonn, 1838.

Lucrări de specialitate

Derjavin	1949	Derjavin N.S., <i>Slavii în vechime</i> , București, 1949.
Obolensky	1971a	Obolensky Dimitri, <i>Byzantium and the Slavs: collected studies</i> , Variorum Reprints, London, 1971.
Obolensky	1971b	Obolensky Dimitri, <i>The Byzantine Commonwealth: Eastern Europe, 500–1453</i> , Praeger Publishers, New York, 1971.
Runciman	1988	Runciman Steven, <i>The Emperor Romanus Lecapenus and His Reign: A Study of Tenth-Century Byzantium</i> , Cambridge University Press, 1988.
Sakharov	1980	Sakharov Andrey, <i>Diplomatiya drevnei Rusi: IX – pervaya polovina X vek</i> , Moskva, 1980.

⁴⁶ Papa Clement I a fost unul dintre Părinții Apostolici aflat pe scaunul episcopal al Romei.

- Stokes 1962 Stokes A.D., "The Background and Chronology of the Balkan Campaigns of Sviatoslav Igorevich", *Slavonic & East European Review*, 1962.
- Treadgold 1997 Treadgold Warren T., *A History of the Byzantine State and Society*, Stanford, CA: Stanford University Press, 1997.
- Vasiliev 1925 Vasiliev Alexander, *The Russian Attack on Constantinople in 860*. Cambridge Mass., 1925.
- Whittow 1996 Whittow Mark, *The Making of Byzantium, 600–1025*, Berkeley: University of California Press, 1996.
- Internet http://historik.ru/books/item/f00/s00/z0000048/st02_6.shtml <accesat la data de 13.02.2012>

Bizantinii folosind focul grecesc. Ilustrație din manuscrisul iluminat al lui Ioannes Scylitzes (sec. XII), Biblioteca Nacional de España, Madrid

Întâlnire între împăratul bizantin Ioan Tzimiskes și Sviatoslav I. Ilustrație din manuscrisul iluminat al lui Ioannes Scylitzes (sec. XII), Biblioteca Nacional de España, Madrid

Oleg își conduce flota maritimă către Constantinopol. Ilustrație dintr-un manuscris medieval rusesc